

De snuitkever *Sitona cinerascens* nieuw voor de fauna van Nederland (Coleoptera: Curculionidae)

Theodoor Heijerman
Oscar Vorst

TREFWOORDEN

Faunistiek, verspreiding

Entomologische Berichten 68 (2): 59-61

In deze bijdrage wordt *Sitona cinerascens* voor het eerst uit Nederland vermeld. Deze soort, die nergens in Europa algemeen voorkomt, is nu van drie locaties in het zuidwesten van ons land bekend. Er wordt kort ingegaan op de biologie van de soort en het voorkomen in Europa.

Inleiding

Op 4 juni 2002 verzamelde de eerste auteur op de Philipsdam (Sint Philipsland, provincie Zeeland) (AC 72.0-406.9) een snuitkever van het genus *Sitona* Germar, die gedetermineerd kon worden als *S. cinerascens* (Fåhraeus) (figuur 1), een soort die nog niet eerder in Nederland was waargenomen (Brakman 1966, Heijerman 1993, Vorst & Huijbregts 2001).

Tien exemplaren werden gesleept van de bloemrijke helling van de Philipsdam. In hetzelfde monster bevonden zich nog tien snuitkeversoorten, namelijk *Omphalapion hookerorum* (Kirby), *Ceratapion onopordi* (Kirby), *Ischnopterapion loti* (Kirby), *Phyllobius virideaeris* (Laicharting), *P. vespertinus* (Fabricius), *Attactogenus plumbeus* (Marsham), *Sitona lineatus* (Linnaeus), *Hypera plantaginis* (De Geer), *Rhinoncus pericarpus* (Linnaeus) en *Trichosirocalus troglodytes* (Fabricius). Hiervan betrof de waarneming van *Attactogenus plumbeus* de eerste uit Zeeland (Brakman 1966).

In 2005 werd *S. cinerascens* tijdens een weekendexcursie van de Sektie Everts verzameld in Noord-Brabant: op 26 augustus werden twee exemplaren aangetroffen in een monster gesleept van een verruigde dijkhelling in de Hogerwaardpolder ten zuiden van het Markiezaat (AC 78.1-383.8). Op deze locatie werden de volgende begeleidende snuitkeversoorten aangetroffen: *Ceratapion onopordi*, *Protapion fulvipes* (Geoffroy), *P. trifolii* (Linnaeus), *Apion cruentatum* Walton, *Catapion seniculus* (Kirby), *Ischnopterapion loti*, *I. virens* (Herbst), *Holotrichapion pisi* (Fabricius), *Oxystoma pomonae* (Fabricius), *Sitona lineatus*, *Hadroplontus litura* (Fabricius) en *Trichosirocalus troglodytes*.

Twee dagen later werden ook nog vijf exemplaren van *S. cinerascens* verzameld van het eigenlijke Markiezaat (AC 78-387). Het betreft hier een begraasde, verzoetende, voormalige kwelder met een tamelijk ruige, kruidenrijke vegetatie, bestaande uit onder meer diverse wikkes (*Vicia* spp.), aardbeiklaver (*Trifolium fragiferum*), rolklaver (*Lotus* sp.), rietgras (*Phalaris arundinacea*), heeblaadjes (*Pulicaria dysenterica*) en kruiskruid (*Senecio* sp.). Hier en daar bevat de bodem nog restanten zout en zijn nog steeds vertegenwoordigers van de oorspronkelijke zoutminnende vegetatie te vinden, zoals zeerus (*Juncus maritimus*), zilte rus (*J. gerardii*), zulte (*Aster tripolium*), melkkruid (*Glaux maritima*) en zeekraal (*Salicornia* sp.). De begeleidende snuitkeverfauna omvatte de volgende soorten: *Ceratapion onopordi*, *Protapion fulvipes*, *P. trifolii*, *P. apricans* (Herbst), *Catapion seniculus*,

1. *Sitona cinerascens*, vrouwtje, Philipsdam, Sint Philipsland (Zeeland), 4 juni 2002. Foto: Th. Heijerman.

1. *Sitona cinerascens*, female, Philipsdam, St Philipsland (province of Zeeland), 4 June 2002.

C. pubescens (Kirby), *Stenopteration meliloti* (Kirby), *Ischnopteration loti*, *Holotrachapion pisi*, *Sitona lineatus*, *S. lepidus* Gyllenhal en *S. hispidulus* (Fabricius).

Herkenning

Sitona cinerascens (figuur 1) lijkt veel op *S. cambricus* Stephens en werd vroeger wel als synoniem daarvan gezien, maar volgens Dieckmann (1963) betreft het een zelfstandige soort. Binnen het genus *Sitona* komen in ons land enkele soorten voor waarvan het lichaam niet beschud is maar bedekt met haren, namelijk *S. cinerascens*, *S. cambricus* en *S. gemellatus* Gyllenhal. Deze drie soorten kunnen onderscheiden worden op grond van de lengtekielen op de snuit. Bij *S. gemellatus* zijn deze kielen geheel afwezig, bij *S. cambricus* convergeren ze naar achteren toe en bij *S. cinerascens* lopen ze nagenoeg parallel en zijn ze minder duidelijk. *Sitona cambricus* en *S. cinerascens* verschillen verder enigszins in de vorm van de snuit, die bij eerstgenoemde zich naar de top toe duidelijk een weinig verbreed, terwijl bij laatstgenoemde de snuit zich nauwelijks verbreed. Een heel duidelijk onderscheid tussen beide soorten is gelegen in de vorm van de aedeagus; deze is bij *S. cambricus* recht afgesneden en bij *S. cinerascens* spits toelopend. Een duidelijke afbeelding van de aedeagus wordt gegeven in Smreczyński (1981) en ook in Palm (1996).

Biologie

Alliedrie genoemde *Sitona*'s worden voornamelijk aangetroffen op *Lotus*-soorten. Voor *S. gemellatus* wordt specifiek *Lotus uliginosus* genoemd en daarnaast nog *Lathyrus pratensis* (Böhme 2001). *Sitona cambricus* komt met name voor op *Lotus uliginosus* en *L. corniculatus* (Dieckmann 1980) en ook *S. cinerascens* is oligofaag op *Lotus*: genoemd worden *L. corniculatus*, *L. hispidus* (op Corsica), *L. siliquosus* (in Oostenrijk) en *L. tenuis* (Hongarije en Moravië) (Behne 1982, Dieckmann 1980, Palm 1996).

Volgens Palm (1996) komt *S. cinerascens* voor op open zonnige plaatsen, met name langs de kust. De kevers zouden 's nachts actief zijn en zich overdag verbergen aan de voet van de voedselplant. Ook volgens Dieckmann (1980) heeft de soort een voorkeur voor gebieden nabij de kust en zoute plaatsen in het binnenland. De populatie die Behne (1982) ontdekte bij Sülldorf (Kranzleben) in Duitsland werd aangetroffen op een 'Salzstelle'. En ten slotte duiden ook de waarnemingen in Engeland (Hodge 2006) er op dat de soort – in ieder geval in het noordelijke deel van het areaal – als halobiont te beschouwen is.

Palm (1996) geeft aan dat de adulten overwinteren en in het voorjaar actief zijn, maar volgens Tèmpere & Péricart (1989) zijn er adulten van april tot september.

Voorkomen in Europa

Volgens de gangbare literatuur komt *S. cinerascens* voor in het westelijk deel van Noord-Afrika en Europa, waarbij de volgende landen worden genoemd: Algerije, Spanje, Frankrijk (inclusief Corsica), Italië (inclusief Sicilië en Sardinië), Groot-Brittannië, Denemarken, Zweden, Letland, Polen, Tsjechië, Slowakije, Duitsland, Oostenrijk, Hongarije, voormalig Joegoslavië en Bulgarije (Dieckmann 1980, Alonso-Zarazaga 2007, Telnov 2007, Tèmpere & Péricart 1989).

Het lijkt er in eerste instantie dus op dat de soort

wijdverbreid in een groot deel van Europa voorkomt en ook het verspreidingskaartje dat door Fauna Europea wordt gegeven bevestigt die indruk. Bij nadere beschouwing echter blijkt dat de soort veel minder algemeen is. Zo meldt Morris (1997) dat het voorkomen in Engeland is gebaseerd op één enkel exemplaar. In 2005 werd door Peter Hodge een tweede exemplaar verzameld op een kwelder in Sussex. Hij noemt hierbij Canvey Island (Essex) als enige locatie waar de soort zich in Engeland zou hebben gevestigd (Hodge 2006). Ook ten noorden van ons land is het aantal vindplaatsen zeer gering: het voorkomen in Zweden beperkt zich tot het eiland Öland en uit Denemarken werd de soort na 1960 nog slechts van één district, namelijk Lolland, Falster en Møn, gemeld (Hansen 1996, Lundberg 1995, Palm 1996).

In Duitsland is *Sitona cinerascens* in een viertal regio's aangetroffen: Rheinhessen-Pfalz, Weser-Emsgebied, Schleswig-Holstein en Sachsen-Anhalt; in alle gevallen (ook) na 1950 (Köhler & Klausnitzer 1998, Böhme 2000). Tèmpere & Péricart (1989) noemen slechts een zevental departementen in Frankrijk waar *S. cinerascens* zou voorkomen en Rogé (1995) voegt daar nog de Haute-Garonne aan toe. Böhme (2001) noemt *S. cinerascens* voor Midden-Europa een zeer zeldzame soort, die volgens de catalogus van Böhme (2005) ontbreekt in België, Nederland en Luxemburg.

Discussie

Hoewel wijdverbreid over grote delen van Europa kan geconcludeerd worden dat *S. cinerascens* een zeldzame en lokale soort is. Deze zeldzaamheid blijkt bovendien uit het feit dat ze voorkomt op enkele rode lijsten. Zo staat de soort bijvoorbeeld op de rode lijst van kevers van het Waddengebied (Mahler et al. 1996). Op deze lijst krijgt *S. cinerascens* de status 'Critical', maar tevens wordt aangegeven dat deze status onzeker is (vanwege het ontbreken van informatie).

Ook in Nederland kan de soort, met slechts zeventien exemplaren van drie vindplaatsen, zeldzaam worden genoemd. Ter vergelijking: van de meest algemene *Sitona*-soort, *S. lineatus*, zijn bijna 9000 exemplaren bekend, van 1754 vindplaatsen uit 239 10×10 kilometerhokken.

De vraag is of *S. cinerascens* werkelijk een nieuwe soort voor onze fauna is, of pas nu ontdekt en in het verleden over het hoofd gezien is. Palm (1996) schijft dat de soort vanwege een nachtelijke en verborgen levenswijze vaak over het hoofd gezien zou zijn. Ook Tèmpere & Péricart (1989) menen dat *S. cinerascens* in Frankrijk vermoedelijk wijder verbreid is en mogelijk in het verleden is aangezien voor *S. cambricus*. Het lijkt er echter sterk op dat, althans in Nederland, de soort vroeger niet verward is met *S. cambricus*. Tussen het materiaal van *S. cambricus* in de Nederlandse collecties bevonden zich namelijk geen exemplaren van *S. cinerascens*. In totaal ging het daarbij om 122 exemplaren van *S. cambricus*, van 86 vindplaatsen en uit 61 10×10 kilometerhokken, uit alle provincies met uitzondering van Flevoland. Het kan zijn dat *S. cinerascens* een echte nieuwkomer is en zich pas onlangs in Nederland heeft gevestigd. Meer aannemelijk vinden wij de hypothese dat de soort niet eerder ontdekt is vanwege haar zeldzaamheid. Gericht zoeken op de voedselplant op locaties langs de kust met zoutminnende vegetaties, zal kunnen uitwijzen of de soort wijder verbreid is dan nu bekend.

Literatuur

- Alonso-Zarazaga MA 2007. Curculionidae. In: Fauna Europea version 1.3. <http://www.fauneur.org> (bezocht op 10 december 2007).
- Behne L 1982. *Sitona cinerascens* Fahr. – eine neue Art für die Fauna der DDR (Col. Curc.). Entomologische Nachrichten und Berichte 26: 283.
- Böhme J 2000. Diversa aus Ba, Hs, MV, Pf, Sn, St. In: Verzeichnis der Käfer Deutschlands – 2. Nachtrag [in Vorbereitung] (Köhler F ed). <http://www.koleopterologie.de/verzeichnis-der-kaefer-deutschlands/nachtraege/nachtrag2/nachtrag2.html> (bezocht op 10 augustus 2007)
- Böhme J 2001. Phytophage Käfer und ihre Wirtspflanzen in Mitteleuropa. Ein Kompendium. Bioform, Heroldsberg.
- Böhme J 2005. Katalog (Faunistische Übersicht). 2. Auflage. Die Käfer Mitteleuropas. Band K: i-xii, 1-515.
- Brakman PJ 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied. Monographieën van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging 2: i-x, 1-219.
- Dieckmann L 1963. *Sitona cambricus* Stephens und seine Verwandten (Coleoptera, Curculionidae). Reichenbachia 2: 17-27.
- Dieckmann L 1980. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera – Curculionidae (Brachycerinae, Otiorhynchinae, Brachyderinae). Beiträge zur Entomologie 30: 145-310.
- Hansen M 1996. Katalog over Danmarks biller. Entomologiske Meddelelser 64: 1-231.
- Heijerman Th 1993. Naamlijst van de snuitkevers van Nederland en het omliggende gebied (Curculionoidea: Curculionidae, Apionidae, Attelabidae, Urodontidae, Antribidae en Nemonychidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 5: 19-46.
- Hodge P 2006. Coleoptera. In: ADAstra 2005. A review of wildlife recording in East & West Sussex in 2005 (Roper P ed): 15-16. Sussex Biodiversity Record Centre.
- Köhler F & Klausnitzer B (eds) 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte Beiheft 4: [i-ii], 1-185.
- Lundberg S 1995. Catalogus Coleopterorum Sueciae. Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm.
- Mahler V, Suikat R & Aßmann Th 1996. Red List of beetles of the Wadden Sea Area. Helgoland Marine Research 50, Suppl. 1: 83-96.
- Morris MG 1997. Broad-nosed weevils. Coleoptera: Curculionidae (Entiminae). Handbooks for the Identification of British Insects 5(17a): [i-ii], 1-106.
- Palm E 1996. Nordeuropas snudebiller 1. De kortsnudede arter (Coleoptera: Curculionidae), met særligt henblik på den danske fauna. Apollo Books.
- Rogé J 1995. Dix-neuvième note sur les Coléoptères du sud-ouest de la France. Bulletin de la Société Linnéenne de Bordeaux 23: 131-134.
- Smreczyński S 1981. Unterfamilie Brachyderinae. Die Käfer Mitteleuropas 10: 240-273.
- Telnov D 2007. Species recorded for Latvia after the publication of the 'Check-list of Latvian beetles (Insecta: Coleoptera)' (state 06.05.2007). <http://leb.daba.lv/addenda.pdf> (bezocht op 10 december 2007)
- Tempère G & Péricart J 1989. Coléoptères Curculionidae, quatrième partie. Faune de France 74: 3-534, [i-ii].
- Vorst O & Huijbregts J 2001. Overzicht van de wijzigingen in de lijst van Nederlandse kevers (1987-1999) (Coleoptera). Entomologische Berichten 61: 80-88.

Ingekomen 5 september 2007
Geaccepteerd 3 februari 2008

Summary

***Sitona cinerascens*, a weevil new to the fauna of The Netherlands (Coleoptera: Curculionidae)**

The first Dutch records for *Sitona cinerascens* (Fåhraeus) are presented. The species was discovered in the provinces of Zeeland and nearby Noord-Brabant in 2002 and in 2005; in total seventeen specimens were found at three locations. Data on the biology of the species and on its European distribution are summarized.

Theodoor Heijerman

Leerstoelgroep Biosystematiek
Sectie Diertaxonomie
Generaal Foulkesweg 37
6703 BL Wageningen
theodoor.heijerman@wur.nl

Oscar Vorst

Poortstraat 55
3572 HD Utrecht

